

שיחה עם סילביה בגן לוכסמבורג

שמעון בלס

כשעברו על גשר שראנטון ופנו לעבר השכונה שלה, שאלה אותו אם יש לו רצון לקרוא את השיחות של אנדרה.

"כבר שאלת אותי."

"אבל לא קיבלתי תשובה ברורה."

"זה חשוב לך?"

"כן."

אחר־כך אמרה שיש לה הרגשה משונה, כאילו לוחצת עליו לקרוא את השיחות, בעוד שנתבקשה לא לספר עליהן.

"מעילה באמון," אמר עמוס, ספק בלעג ספק כקובע עובדה.

"אתה לא חושב?"

"זאת הבעיה שלך."

"אילולא היתה הבעיה שלי לא הייתי שואלת אותך."

עמוס עצר את המכונית ונסוב אליה. "אם יש לך היסוסים, אל תיתני לי."

"לא, אין לי." אמרה בהחלטיות ופתחה את הדלת. "אתה רוצה להיכנס?"

הוא כיכה את המנוע ויצא בעקבותיה כלי לנעול את הדלתות. "זה חלק מהמקצוע שלך," אמר כשהוא פוסע לצידה בנתיבת הגינה.

"אתה לועג לי."

"זה חלק מהמקצוע שלך כסופרת למעול באמון."

"אתה מדבר בצניות נוראה!"

הוא שילב זרועו בזרועה. "מה מדאיג אותך?"

"לא יודעת. הרכה דברים," השיבה בקול נרגש.

היו כבר במבוא הכניסה, עמוס לחץ על מתג האור והיא נתעסקה בארנקה, מסתירה פניה ממנו. כשפתחה את הדלת והעלתה אור, אמרה שכבר זמן רב לא בא אליה ולא היתה להם שיחה של ממש.

עמוס נעצר אצל מדפי הספרים. רצון לא היה לו לשוחח איתה דווקא עכשיו וכפרט לא על הבעיות שלה, אם יש לה בעיות בכלל. אנדרה שולח אותה לישראל והיא כותבת תסריט עליו. אלו כל הבעיות? "יש לך

תכונה לסבך את העניינים," אמר.

"רק אני מסבכת?"

"לא, לא רק את," הפך פניו אליה.

"אתה חושב שסופר יכול ככה במצפון שקט להשתמש בחיים הפרטיים של הזולת בשביל היצירה שלו?"

"כלום שושט אני שאת שואלת אותי?"

"אתה דיברת על זה!"

"נכון, אני דיברתי", אמר לאחר הרהור. "כך אני רואה את הדברים, זה חלק מהמקצוע שלו, אם יהסס ויירטע לא יוכל לכתוב."

"וזה הוגן לנצל קשרים אישיים?"

"שוב את חוזרת על השאלה."

היא שתקה ולעצמה-אמרה שזה תלוי בטיב היחסים, אבל מה טיב היחסים עם אנדרה? מה טיב המחויבות כלפיו? בתוך כך חשבה שעל עמוס לא תוכל לכתוב, זה כבר חלק ממנה ומה שתכתוב יהיה סתם רכילות. "כעצם, אני לא מנצלת קשרים אישיים," אמרה כמסכמת את הגיגיה, "קיבלתי חומר מוכן. מה שמטריד אותי זה שהוא לא יודע."

"התחלת כבר לכתוב?"

"שירבוטים ראשונים. זרקתי כמה רעיונות על המיכנה רק כדי לבחון את עצמי. למעשה, אני לא יכולה לכתוב ממש לפני שאקבל את הזכרונות שלו. הוא הרי כותב ספר, ובכלל זה עוד רחוק. עכשיו יש לי משימה אחרת ואני מוכרחה להצליח."

עמוס לא ענה, רק מבטו מרוכז היה בה, אך דומה שחולף מעליה בלי לראותה. האם הוא אדיש באמת? "הייתי רוצה לשאול אותך משהו," פתחה ועצרה. פני עמוס נראו לה לפתע חיוורים וקמוטים כפני זקן מופלג והגיג-סרק חלף בראשה להרף-עין כאילו היא שרויה עימו בזמן אחר הרחק מן ההווה העכשווית. נתנה ידה על מצחה והפליטה חרש: "לא חשוב."

"השעה מאוחרת," הביט עמוס בשעונו, "אחת ועשרים."

"אני מצטערת. לא הייתי צריכה לסחוב אותך לכאן."

"תני לי את החומר."

היא גחנה אצל חיבת הפאטפון ונטלה תיק קארטון שמונח היה על המדף התחתון של ארון-הספרים. "צילמתי רק עותק אחד, וגם את זה עשיתי כפחד. סילביה הצליחה כל-כך להפחיד אותי."

"הצילום ברור," אמר כשקיבל את התיק לידו. בראש העמוד הראשון רשום היה: "שיחה עם סילביה

בגן לוכסמבורג". "קשה לך להיפרד מהעותק היחיד שיש לך?"

"אצלה לא יילך לאיבוד. יש כמה דברים שהייתי רוצה לשאול את דעתך עליהם אחרי שתקרא. זה לא

הרבה, סך-הכול עשרים עמודים."

הוא הניח את התיק על השולחן. "אקרא כאן ואחסוך ממך דאגות."

"עכשיו?"

"עכשיו אני עייף ואם אשכב אולי ארדם."

"אתה נשאר?" קראה בהפתעה.

"אם תרשי לי," השיב בחיוך.

"אתה מצחיק אותי. לא העזתי להציע לך!"

עמוס החל מתיר את שרוכי השיכמיה שעדיין היה עטוף בה, והיא יצאה אל החדר השני. בשובה, נשאה

על זרועה שמיכות, סדינים וכו'. "אין צורך בסדינים, אני לא מסיר את הבגדים," אמר.

היא הניחה את השמיכות והכזר על הספה והשאירה את הסדינים בידה. "קאתרין לא תדאג, אני מקווה."

"היא לא תדע שלא חזרתי."

פלוראנס צחקה וכששאל אותה מה מצחיק אותה, היא משכה בכתפה. "לא יודעת. אני שמחה שאתה

נשאר אצלי."

"לא הייתה לי כוונה כזאת."

"זה היופי שבדבר, בלי כוונה."

עמוס חך בזקנו כמו נתקף הרהור-פתע.

"אביא את המנורה," אמרה ופנתה לשאת מנורת-ניצב בעלת אהיל משולש שעמדה בפינת החדר.

הוא נטל את המנורה מידה. "את חמודה," אחז בסנטרה, "עכשיו נלך לישון. שינינו עייפים."

"כן, נדבר מחר", הושיטה לחייה לנשיקה ופנתה לצאת, "תוך שתי דקות אהיה במיטה ושוב לא אצא

מהחדר."

עמוס פרש את השמיכות על הספה, העמיד את הכר בצד המנורה וישב לחלוץ את נעליו. בשוכבו החל מעלעל בתיק ותשומת-ליבו נמשכה אל המשפטים המקווקווים באדום ואל ההערות הנתונות בסוגרים, המציינות את נעימת הקול. בתוך-כך נזכר שהיא שיכפלה את ההקלטות ותמיה היה מדוע נתנה לו את הטכסט הכתוב ולא השמיע לו את ההקלטות. עוד הוא מעלעל בדפים, שמע אותה נכנסת לחדרה וסוגרת את הדלת. חריקת-קפיצים חרישית הגיעה מבעד הקיר המפריד בין שני החדרים ורגע לאחר מכן נשתררה דומיה.

הוא התכסה בשמיכה, והתיק בידו; אבל חדל לעיין בו מחשש שהדבר ירחיק את השינה, בשעה שתחושה היתה לו שאם ישכב בשקט וישתדל להרחיק כל מחשבה מראשו, יירדם במהרה. ואמנם עפעפיו הלכו וכבדו והוא הניח את התיק על הרצפה וכיבה את המנורה. עכשיו לישון — אמר לעצמו וחזר ואמר פעמים רבות חוך שהוא מרכז את כל חושיו באמירה מרגיעה-זאת. כל מחשבה שהגיחה מתוך הסמיכות המתעבה והולכת בראשו, טרד אותה במחשבה אחרת, שאף אותה טרד בשלישית וכך היה עובר במין מעגל דמיוני ממחשבה למחשבה, מעגל המסחרר ומטשטש את התודעה עד השקיעה הסופית והגואלת. שיטה שהמציא לעצמו וצלחה בידו כל אימת שהיתה לו הרגשה כזו של התרוקנות ופיזור-דעת הנזקקת רק לסיוע קל של רצון בהתרגעות עצמית.

סרוח על גבו, רגליו מושטות לאורך הספה, ידיו מונחות לצדדים והשמיכה נוגעת בשפתיו, כך נרדם. כשהתעורר, הרגשה היתה לו שישן שינה עמוקה ושאי-למלא החלום המוזר שחלם לא היה מתעורר. השתדל לשכוח אותו ולהמשיך לישון אף התהפך על צידו ושיקע ראשו בכר, אבל עפעפיו הסוגרים על עיניו רטטו במרדנות והחלום אחז במחשבתו ולא הירפה. חלום תפל ואינו ראוי אפילו להיזכר, ובכל-זאת נחזה כבהירות כזאת כאילו התרחש במציאות. "פאבלו הכניס את ז'קלין להריון", אמרה פלוראנס. שטות כזאת. למה דווקא פאבלו? גבר חסון ויפה-תואר והיא קטנה ומחוקה! הוא צריך אשה כמוה לשכב עימה? למה לא אנדרה? כרוכה אחריו זה שנים וילדים אין לו. האם הוא עקר? שיפחה חרופה כזאת, חסרת אישיות. כי מעוררת סלידה. רק לשמוע את קולה הדופק באוזן כמו מים הנשפכים על פח! אבל היא לא צריכה ילד. הילד שלה הוא אנדרה — אדונה ובנה כאחד. הוא הארון המפונק של כל החבורה שלו. סילביה ודאי שוכבת איתו. שמנה ועדיין נחשקת. חכורה סגורה. כת קטנה וכוהן גדול. כולם חגים סביבו, רם ונישא, בולעים את אימרותיו ומעלים לו מנחה והוא מושך כאלפי חוטים. כוהן גדול. שחקן טניס, עורך תחרות שחייה, חבר כמועדון יוגה. רודף נשים! עקר ורודף נשים? איזה מזל. פלוראנס? לא. אי-אפשר להעלות אפשרות כזאת על הדעת. היא לא שוכבת עם גברים נשואים. כך אמרה וצריך להאמין לה. שוב התהפך על גבו וניסה להרדם, אבל המחשבה על פלוראנס לא הניחה לו. היא צריכה להתקדם ולפתח את כישרונותיה, אבל לא כחרה במיקרה הנכון. אנדרה לא ירשה לה לכתוב תסריט עליו. הוא ישחלט עליה וכל בני חבורתו עימו. הם יהפכו אותה כלי בידם ויכתיבו לה את רצונם. אבל להזהיר אותה עכשיו אין טעם. היא צריכה להסיק את הלקח בעצמה. אזהרה עלולה לעורר בה התנגדות. ואולי כל התוכנית תיפול אחרי הסרט על ישראל. סרט שהוא מימן צריך להיות לפי טעמו ואם לא ימצא חן בעיניו לא יחס לגנוז אותו. ואז היא תנחל אכזבה מרה וכל הקסם הזה שהוא מהלך עליה ייעלם כלא היה. מבקשת את דעתי. נחוצה לה דעתי כאישור לטיב מעשיה, בעידוד ותו-לא. אם אומר לה משהו שלא היתה רוצה לשמוע, לא תקבל.

כמו אז, באה כביכול לשמוע את דעתי על רוכרט, אחרי שכבר קיבלה את החלטתה להינשא לו. אבל לבסוף הפיקה את הלקח.

התהפך שוב על צידו והשתדל לעצור את זרם מחשבותיו, אך לשווא. דעתו היתה כהירה והוא חש שאם יתאמץ יתר-על-המידה עלול להביא עליו מיחוש-יראש נוראים. הדליק את המנורה והביט בשעון. שלוש ורבע. בכל זאת ישנתי שעה ומשהו, עד הבוקר. אולי אירדם שוב. משך עצמו מעט מעל הכר והושיט ידו אל התיק.

**

*

"הפעם הראשונה שנעצרת היתה בזמן ההתקפה של רומל ב-42, ביוני כמדומני (מהסס) זה היה ביוני,

לא?

ס: אתה שואל אותי?

א: אולי זה היה ביולי (שתיקה). נעליים חורקות. קולות עמומים של אנשים. ההקלטה בהליכה). צריך לבדוק (עירני) מכל מקום, לפני זה הייתי די פעיל, אני זוכר שהוצאנו כרוז וחילקנו אותו בשכונות העממיות, בשעות העוצר ממש. זה היה אחרי הפלישה האיטלקית ללוב. כתבנו בכרוז הזה שהכובשים החדשים אינם טובים מהאנגלים. נקודת המוצא שלנו היתה תמיד המאבק נגד האנגלים, אבל לומר שכמצב שנוצר עדיפים האנגלים על הפאשיזם והנאציזם, פירוש הדבר להציג את עצמנו כתומכים בכיבוש הכריטי, שלא לדבר על קריאה לתמוך באנגליה במלחמתה במדינות-הציר. היה אמנם נסיון כזה אחרי ההתקפה הנאצית על ברית-המועצות וממנו למדנו לקח שאנו עלולים לכרוד את עצמנו בקרב ההמונים. בין כך התייחסו אלינו כחשד; קומץ אינטלקטואלים זרים וכולי (מילמול לא ברור. שתיקה) אבהיר עוד נקודה. הספר של לנין 'האימפריאליזם — שלב עליון של הקאפיטאליזם' מתווה בצורה שאין ברורה ממנה את דרך המאבק של הקומוניסטים. מה הוא אומר? הוא אומר שהמאבק האנטי-אימפריאליסטי לא שינה את מהותו בזמן המלחמה; הוא רק נמצא בהתמודדות עם אימפריאליזם אחר גרוע ממנו. לכן אמרנו: ילחם נגד האימפריאליזם הכריטי האויב הראשון של העם המצרי, ונגד הפאשיזם והנאציזם שאינם עדיפים ממנו בשום אופן. השתדלנו שלא להשתמש בסיסמה: נגד הפאשיזם, האויב הראשי של העמים בעולם, שהיתה מקובלת אז על כל הקומוניסטים. גם לא הירבינו להתקיף את הבורגנות המקומית כאויבת המוני העמלים. המצב היה מורכב מאוד וחייבים היינו להיות זהירים. (שתיקה) כן, המעצר הראשון... יש ספסל פנוי!

ס: אתה רוצה לשבת?

(רעש. דברים לא ברורים)

א: ... כמה פעמים. הוא רשם כל מה שאמרתי. פולט לא אהבה אותו (מצחקק) קטן ורזה. לא מרשים. אבל היא בכלל... דוקא עלי עשה רושם טוב (שתיקה). (מי זה? שמש נעימה. (עירני) נחזור לשאלה. זה היה ביוני 42. עכשיו אני כמעט בטוח. כולט נסעה לפלסטין. האנגלים העמידו אז רכבת מיוחדת בשביל אנשי-שמאל ואנטי-פאשיסטים. פשוט גירשו אותם בטענה שהם מגינים עליהם. גם רוז'ה אחי. ושם הצליח לקיים קשר עם הקומוניסטים. אני לא זוכר דבר בעל משמעות מהמגע הזה עם הקומוניסטים בפלסטין חוץ מהדרישה שלהם לאיחוד הפלגים השונים של התנועה במצרים, כאילו לא רצינו אנחנו בכך. לא חשוב. בעצם, לא רק הם. בכל פגישה עם קומוניסטים זרים עלתה השאלה הזו והיינו מוצאים את עצמנו במצב מוזר, כאילו אנו מתגוננים, או מצדיקים את הפירוד. הם העמידו אותנו במצב כזה של נאשמים. לא חשוב. ובכן, בעיניך המעצר, זה היה כך. אני החלטתי להישאר. לפי החוק, הייתי מצרי בעל אזרחות מצרית, ולא כמו האחרים שהיו בעלי נתינות זרה. קשה לי להסביר עכשיו; אבל היתה לי הרגשה, שכיום נראית לי די נאיבית, שאם אשאר אוכל לארגן התנגדות אנטי-גרמנית (מצחקק) זה נשמע גרוטסקי. קומוניסטי יהודי, עם פרצוף זר שלא מסוגל לנהל שיחה בערבית... ועוד האהדה הזאת לגרמניה שבאה לגרש את האנגלים! בקיצור, נשארתי. חנות-הספרים שלנו, אם את זוכרת, לא נסגרה וספרות פוליטית ומארכסיסטית עדיין אפשר היה למצוא בה. היכרתי אז בחורה, אסמאא...

ס: אשתו של אסער חלמי?

א: כן. היתה אז סטודנטית ואביה היה מנהל בית-המעצר המרכזי שלי ב-ית-המשפט לעירעורים. פגשתי אותו אחר-כך ב-46, כשנעצרתי בעיניין 'הקשר הקומוניסטי הגדול'. הוא היה די בסדר וגילה רצון לעזור לנו, במיוחד לי. (צחקק קצר) זה מזכיר לי. בית-הסוהר הזה היה הראשון שאליה הוכנסתי, שהוא ממש בית-סוהר ולא בית-מעצר למיוחסים. שם נכלאו פושעים גדולים וקטנים, אנשים מרודים. התנאים הסאניטאריים היו ירודים והצפיפות גדולה, ואני מה שהפחיד אותי זה הפישפשים. ניצלתי את רצונו הטוב של המנהל לעזור לי וביקשתי לעשות ריסוס. הוא הסכים, וזו היתה הפעם הראשונה שעושים שם ריסוס כדי.די.טי. לתא שלי נכנסו סגן המנהל והחובש ומאחוריהם קבוצה של סוהרים ושרתים שנשאו את מיכל הריסוס בזרועות כזו כאילו היה פצצה! וכשפתחו את השסתום ונשמע רעש, הם קפצו בבהלה! (צחקק מעורב) את היכרת את עבדו דהב?

ס: כן, ודאי.

א: כשהחזירו אותי מהחקירה — ביניין החקירות סמוך היה לביניין בית-הסוהר ופרוודור פנימי מחבר ביניהם — כשהכניסו אותי, זאת היתה הצגה ממש. שמונה חיילים הקיפו אותי, שניים מלפנים, שניים מאחור ושניים מכל צד, וכראש התהלכה קצין! כך הכניסו אותי לחצר הגדולה של בית-הסוהר! ואת מי אני רואה? עבדו דהב. לבוש גלביה ומתהלך לו בין העצורים כמו בכית. (מכחכח בגרוננו) ככלל, שררה שם אווירה עליזה ויש לי רק זיכרונות טובים. מכל בית-הסוהר יש לי זיכרונות טובים ולא הייתי מוותר על אף אחד מהם. כמה פעמים נעצרתי? שמונה? עשר? אולי עשר. אני מתחיל לשכוח, אבל מה שלמדתי במעצרים אלה, לא הייתי לומד בשום מקום אחר. בית-הסוהר הוא בית-ספר למהפכנים. אמרו זאת תמיד. לנין. אבל צריך להתנסות בישיבה בכית-סוהר כדי להיווכח בנכונות האמירה. לעבדו היה שיר: אל-סיגן ללשיגאען — בית-הסוהר לאמיצי-הלכ! אהב לשיר את זה בלילות ולסלסל בקולו הרם וכולנו מצטרפים אליו. איש נפלא עבדו (נרגש) אני אהבתי אותו אולי גם מפני שהוא ממוצא נובי. היתה לי תמיד חיבה לנובים. בכית היה לנו משרת נובי והיה לו בן בגילי ששמו חסן. היינו חברים, שיחקנו ביחד. בשעת הסעודה היה לי תמיד פחד שלא יישאר דבר כשביל המשרתים. בהיותי הבן הצעיר, היו מגישים לי אחרון ולפעמים הייתי מעמיד פנים שאינני רעב או אין לי תיאבון, כי ידעתי שמה שאני משאיר יאכל חסן ואולי גם אכא שלו.

קו אדום מתוח היה ליד קטע אחרון זה ובשוליים רשום בעיפרון: "סצינה הכרחית מתקופת הילדות!" רעיון לא רע — אמר עמוס בליבו. המשפחה יושבת לסעוד, כלי קריסטאל ופורצלן על השולחן, שני הילדים נקיים ומנומסים, ההורים בראש השולחן מזה ומזה, והמשרת נובי בגלביה הלבנה עומד עליהם ומגיש להם. אולי גם מאוררר מסתחרר מעל ראש המשפחה המאושרת, כדי לרמוז שהמדובר בארץ חמה! סצינה קולוניאלית טיפוסית. המשפחה העשירה. ילדותו של מנהיג קומוניסטי בויליה מפוארת, מוקפת גן והומה ממשרתים ונושאי-כלים. נוגע ללב. ילד מפונק, רגיש, רומאנטי, אוהב את המשרת הנובי ולומד אצלו כמה מילים בערבית שעתידות להיות כל אוצר-המילים שלו לכשיחליט לגאול את העם שכתוכו חי! ועוד יהודי!

עמוס הפך כמה דפים. הוא חשב על ילדותו שלו כברלין. ערפל כבד אופף אותה, ורק פינות אחדות מוארות בה באור בהיר. הוא זוכר את האומנת שלימדה אותו את התפילה לכן-האלהים ואת המורה לפסנתר שהיתה אוזנת באצבעותיו ומותירה כהן ניחוח עדין שהיה משתדל לשמרו רבות אחרי לכתה. הוא זוכר את הבית, את חדר-השינה וחדר-האוכל, ואת הדרך לבית-הספר. וזה כמעט הכול. במעומם זוכר הוא את ההודעה שנמסרה לו בכית-הספר שעליו לעונד טלאי צהוב, וגם בזיכרון זה אינו בטוח כלל, וייתכן שנוצר לאחר מכן, כשהוריו נהגו לחזור עליו בין שאר זיכרונות שנשאו עימם. אבל זיכרונותיהם של הוריו חבקו עולם ומלואו, ותכופות היו מערכבים את אלה מגרמניה באלה מפולין, שמשם היגרו בצעירותם. והוא, שלא כמו אחיותיו ואחיו הבכור, לא אבה להקשיב להם ולא התאמץ לקשור בין זיכרונותיהם וזיכרונותיו שלו, והכול שקע במצולות וחשיכה ירדה עליו. הוא חזר אל המקום שבו הפסיק את הקריאה והמשיך:

"אני חושב שזה היה בתחילת יוני בכוקר. חמישה שוטרים, אולי יותר, נכנסו והחלו לעשות חיפוש. החרימו כמה ספרים שהעמידו בפניה, אבל לא טרחו לקחת אותם וציוו עליי להלוות אליהם למכונת החנות נסגרה ושני שוטרים הועמדו בפיתחה. נסענו לרובע זמאלק ושם ערכו חיפוש מדוקדק בכית. (אירוני) אבל כפי שאת מכירה את הבית, עד שהם הגיעו לחדר שלי בקומה השניה, כבר כל החומר המסוכן הורד במדרגות-השירות למרתף ושם הוסתר. דבר בעל-ערך לא תפסו, וככל-זאת לקחו אותי אל ארמון עצום ברובע זיתון, שם היו עצורים בתוקף תקנות-החירום כל הייסודות המסוכנים לשלום הציבור. הרי תמיד סיכנתי את שלום הציבור! (צוחק) כחמישים איש היו שם. וצריך לזכור שכולם היו בעלי אזרחות מצרית. הזרים, ובמיוחד נתיני ארצות-הציר, נכלאו במחנות-מעצר במדבר המערבי. הלכתי פעם לשם לבקר אחד החברים האיטלקיים. זה לא היה מחנה-הסגר מבודד כפי שחושבים.

ביתן נשארתי ישישה או שבעה חודשים. וזה היה הניסיון הראשון שלי במעצר. זה לא היה קל, למרות שהייתי מוכן לו מבחינה נפשית. מבחינה פיזית, המעצר היה בשבילי הצלה. הייתי במצב של תשישות ממש ושם זכיתי במנוחה, בארוחות טובות וזמן בלתי-מוגבל לקריאה ולמחשבה. בהתחלה, היתה לי הרגשה שאינני זכאי למצב כה נוח והתחבתי שבפעם הבאה לא אצטער ולו לרגע קט על מעצרי. בהתחבות זאת

עמדת. (נשימה ארוכה. שתיקה). למה עצרו אותי. זאת שאלה שהחלטתי בה הרבה. למה עצרו אותי כשעה שהעמידו רכבת מיוחדת להסעתם למקום מיכטחים של אנשי-שמאל אחרים? מאוחר יותר התברר לי, שבניגוד למה שקורה כמיקרים מסוג זה כשהאנגלים הם קובעי המדיניות, הרי במיקרה שלי המשטרה הפוליטית המצרית קיבלה את ההחלטה לעצור אותי. השיקול שלהם היה פשוט. הגרמנים עומדים להיכנס והם עלולים להתיחס אליהם כאל משתפי-פעולה עם האנגלים, אבל אם ימסרו לידי קומוניסט, ועוד יהודי, הרי יוכיחו בכך את טיב כוונותיהם. לכבוד גדול מזה לא יכולתי ליהל לעצמי! (רעש. קולות לא-ברורים) השעות הראשונות היו שעות של חרדה ממש. העצורים היו ברובם פעילים כאירגונים פרו-נאציים, היה בתוכם גם פֶטְנִיסט מושבע, אנטי-קומוניסט ואנטישמי. ואני קומוניסט יהודי בתוכם, איזו תגיגה! בשום חדר לא קיבלו אותי ונשאיתי בפרוזדור, טרף למבטיה השנאה ודכריה-המשטמה. מאוחר יותר סופר לי שהם החליטו 'לטפל' בי בלילה, וודאי היו גומרים אותי. למולי נחלצו שני עצירים להגנת. הראשון היה בארון רוסי. (מגחך) כנראה גילה שאני משתייך למעמדו. הוא הזמין אותי להיכנס לחדרו. השני היה אדם בעל השפעה בין העצירים, שלקח אותי תחת חסותו והודות לו לא פגעו בי לרעה והיחס אליי אף הלך והשתפר בהדרגה. הוא היה קומוניסט בצעירותו ועמד בשנות-העשרים המאוחרות כראש קבוצה שקראה לעצמה: המפלגה הקומוניסטית המצרית; אבל הוא הורחק מהתנועה לפי החלטת הקומינטרן, הסיבה לא ידועה לי עד היום, ומאז נהיה אנטי-קומוניסט דאז-כך מעריץ גדול של מוסוליני וסוכן נאצי! מדוע גילה אהדה כלפי, אינני יודע. אולי מתוך נוסטלגיה לעבר שלו. (מכחכח בגרונן) מכל מקום, הוא הזמין אותי אל שולחנו, דבר שיש בו משום הפגנת ידידות, ובכך שם לאל כל ניסיון לפגוע בי. שוחחנו הרבה על קומוניזם ועל מהפכה סוציאלי. (עירני) הוא משוכנע היה שגרמניה תכבוש את מצרים וניסה להשפיע עלי להתאסלם. אני חייב לומר שנטיתי לקבל את הצעתו...

ס: אני שומעת זאת בפעם הראשונה!

א: כן, לא סיפרתי. אבל צריך פעם לספר. הדבר מורכב מאד (גרגש) וזה רק בגלל הסכנה הגרמנית לא התאסלמתי. (שתיקה. מחושב, איטי) בעצם, הרעיון להתאסלם לא היה חדש. זמן רב לפני-כן היררהתי באפשרות זאת, מתוך הנחה שצעד כזה יהיה חלק מתהליך ההתמצרות. חשבתי שלא די לקבל אזרחות מצרית, כי המשיכו לראות כי זר ושונה, לא רק בציבור אלא גם בתוך החברים. והרי הדברים ידועים, איך קיבל עיניין זה בהמשך הזמן ממדים חמורים וגרם לפילוגים ולמסע של שיסוי והשמצות (שתיקה) מכל מקום, ללמוד ערבית — זאת היתה משימה שהיזלחתי להגשימה בצורה חלקית לפחות, להתאסלם זאת היתה אפשרות סבירה כהחלט אז, אלא מה, להתאסלם דווקא כמעצר, כשהגרמנים עומדים בשער, הרי אין דבר מאוס מזה! הסברתי לו את דעתי והוא אמר לי: אני מבין אותך, אבל חבל לי עליך (מצחקק) עכשיו אני שמח שלא נתפתיתי לכך לא כמעצר ולא מחוצה לו. (נמרץ) אני חושב שפתרתי את הבעיה שלי כאשר תפסתי שהאדם לא נכחן על-פי מה שהיה, אלא על-פי מה שעשה, שום דבר לא יעשה אותי מצרי יותר מאשר המאבק למען ארצי! (פאתטי) יכולים לומר עליי מה שרוצים, ואמנם אמרו ועדיין אומרים: יהודי, זו, כן-עשירים, אבל האם משהו יכול לטעון שככל המעשים שעשיתי יש מעשה קטן אחד שלא היה לטובת מצרים, שלא היה לטובת העם המצרי, שלא נבע מתוך רגש פאטרויטי!

ס: היו יהודים שהתאסלמו, למדו ערבית...

א: (נאנח) כן, ולא מעטים. למדו ערבית והתחילו להתנהג כמו ערבים, להאזין למוסיקה ערבית, לראות סרטים ערביים... (אירוני) אני מקווה שהם נהנים מזה ולא מעמידים פנים. זה פיתרון קל. אני לא הייתי סולח לעצמי לו הלכתי בדרך זו. (נמרץ) נולדתי יהודי, חונכתי חינוך מערבי, זה אני, ישפטו אותי לפי מעשי ולא לפי מה שעשו הורי ממני!"

דנים אותך גם על-פי מה שעשית אתה מעצמך — דיבר אליי עמוס בליבו. מילים יפות! קבלו אותי לפי מעשי! נאבקת למען העם והארץ, אבל באיזו זהות? אתה מתחמק! אתה הוא זה שהלך בדרך הקלה! להיות קומוניסט, לנסח הצהרות, להיעצר, יפה מאוד, אבל מי אתה? זר. מתנשא. קבלו אותי כפי שהנני ושיפטו אותי לפי מעשי! להתאסלם? מגוחך. יהדותך אינה חשובה, היא מרכיב מישני כאישיותך, אבל זרותך? לא. לא עשית את המתחייב ממך. חבר אנדרה טורל! לא בנית את עצמך מחדש. זהו. קומוניסט שאינו יודע את שפת ארצו, שאינו יודע את תרבותה, שאינו מסוגל לנהל שיחה מחוץ לחוג הצר של משכילים בני-טובים דוברי-צרפתית או זרים כמוהו — קומוניסט כזה מה הוא? אליטיסט. זה אתה.

הקומוניזם שלך הוא קומוניזם אליטיסטי, קומוניזם סאלוני, לא נובע משורות העם, אלא יורד ממרום, מארמונות שנבנו בזיעת העם, ממערכות כלי-כסף וכלי-קריסטל, מנשפי ריקודים, מחיי בטלה! הסתייגו ממך, דחו אותך, חתרו תחתך, אלא מה רצית, שישתחוו לפניך?

"במעצד הזה שָׁבְתִי את שביתת-הרעב הראשונה שלי וצמתי את צום רמדאן הראשון" — המשך עמוס לקרוא ועל פניו חיוך אירוני. "אדם צריך להתנהג לפי הנורמות של הסביבה. זו דעתי וכך נהגתי תמיד. כשראיתי שהם מתכוננים לצום, שאלתי את עצמי: איך יתיחסו אלי אם אוסיף לקבל את ארוחותי לנגד עיניהם? אין שום טעם שאספר להם שאני לא מאמין ולא מקיים את מצוות הדת שלי; אבל אם אפגין רצון של שותפות איתם, יתיחסו אליי אחרת. וכך היה. כשראו שאני לא אוכל, תמהו: מדוע אתה לא אוכל, הרי אתה יהודי? אמרתי להם: לא יהיה הוגן מצידו לאכול כשאתם רעבים."

הפך עמוס את הדף, תוך דילוג על המשך תיאור עשרת ימי שביתת-הרעב, שבציקבותם שוחרר וחזר לביתו.

"כתוקף התקנות לשעת-חירום, הוטל עליי להימצא בבית משקיעת החמה ועד זריחתה. או השתמש השלטון בתקנות האלו נגד כל מי אינו לרוחו. חברים רבים סבלו קשות מזה. היו באים להעיר אותם כלילות. לפעמים כמה פעמים בלילה. (מגחך) אבל בשבילי זו הייתה כדיחה. השוטר שהוטל עליו לפקוד אותי, היה די נבוך כשהגיע לבית ולא העז להיכנס בשער הראשי, אלא פנה לדלת השירות. שם הכניסו אותו למיטבח, הגישו לו אוכל ונתנו לו דמי-כיס והוא חתם בפנקס הנוכחות והלך. (צוחק) כך היה בא מדי ערב ואף פעם לא ביקש לראות אותי. כעבור שבועיים עזבתי את הבית וחזרתי לדירה שלי; אבל הוא הקפיד על ביקוריו משך למעלה משנתיים, עד גמר המלחמה וביטול תקנות שעת-חירום. (אירוני) יש בכל-זאת צד חיובי בפריבילגיה!

ס: אולי אפילו יותר מצד אחד.

א: (צוחק) נכון, נכון."

שוב לא התעכב עמוס על המשך והפך את הדף. אחר-כך הפך עוד שני דפים שבהם מספר אנדרה על קורס לימודי שהעביר למצטרפים החדשים לקבוצתו באחוזת הכפרית של אביו, עבר בריפורף על דו-שיח בינו לבין סילביה שבו ניסו שניהם להזים טענות כאילו היו מחלקים כסף לפלחים כדי לקרוב למפלגה. עמוס הפך עוד שני דפים עד שצדו עיניו מילים על-אודות מרד של חיילים מצבא יוון החופשית שהיו מוצבים במצרים תחת פיקוד בריטי. על פרשה זו קרא בזמנו, והוא קיווה למצוא פרטים מעניינים: אבל אנדרה הסתפק בהעלאת זיכרונות על העזרה שהגישו למורדים הנצורים ועל חלקו שלו בעזרה זאת, כאשר היה עוקף כלילות את מחסומי הצבא ומעביר מזון ודלק לנצורים. בית כפרי השייך לאביו והמצוי מרחק קילומטרים אחדים מהמחנה, שימש מקום מיסתור ומחסן לאגירת-מזון. בעזרת כמויות גדולות של "בנזדרין", סם מעורר שנתנו אז לשומרים, יכול היה להחזיק מעמד משך כל ימי המרד, דבר שהיה לו אחר-כך תוצאות חמורות לגבי מערכת-העצבים שלו. "שנים לאחר מכן", נזכר עוד אנדרה, "סיפר לי חבר שהשתתף בקונגרס המשפטיים הדמוקרטיים בווינה, שאחד מחברי המישלחת היוונית שאל אותו אם הוא בא ממצרים. יש שם טרוצקיסט חשוב ששמו אנדרה טורל, אמר לו. האם אתה מכיר אותו? זה היה שנתיים-שלוש אחרי שגורשתי ממצרים". מכאן והלאה עבר לנושאים אחרים ולא נתן הבהרה על טיב המרד.

עמוס סגר את התיק והניחו על הרצפה. שעה חלפה מאז שהתעורר ועתה הוא חש לחץ בצדעיו וצריכה בעיניו, אותות שאינם מבשרים שינה דווקא, אבל הוא החליט לנסות וכיבה את האור. עוד כארבע שעות עד שיפציע השחר. פלוראנס ודאי לא תקום לפני הצהריים; אבל הוא לא יחכה לה. לשוחח על אנדרה אין לו כל חשק, מה-גם שאם יקדים לשוב הביתה, יספיק. לראות את דניאל בטרם לכתו למעון. אלומת-אור חיוורת שחדרה מצד המיטבח דיללה את החשכה השורה בחדר, והוא יכול היה לראות את התמונות התלויות על הקיר, את הרהיטים, ואפילו מאפיה זעירה שנשכחה למרגלותיה של הכורסא. זה שנתיים שהיא מתגוררת כאן, קיבלה את הדיירה באורח זמני וסופה שנשארה. המרחק לא מפריע לה. המקום שקט יותר, האוויר צח יותר, אבל די ביציאה אל גינת הבית המוקפת משלושת עבריה ארבע-עשרה קומות לחוצות והדוקות, כדי לקבל מחנק. לא, זה לא יכול לבוא כתחליף לכפר. קאתרין חייבת להשלים. אני זקוק לאוויר, לריח האדמה, לפרחי השדה. פעם חשבתי שאני שונא את הכפר, אבל מה שנאתי הם חיי הקיבוץ. השדות,

געיית הפרות, יללות התנים, לא. אני מן הכרך באתי ואל הכרך נפלטתי, ובכל-זאת משהו נקלט בתוכי והתבצר.

הוא עצם את עיניו ואת-אט חש שהלחץ בצדעיו הולך ורפה ואיזה קהיון פושט כאבריו. לרגע נדמה שהתנומה אחזה בו, לפי שראה את אנדרה אומר לו: "כך צריך היה לקרות", והוא ידע שמתכוון לשביתת-הרעב; אבל חשב על גירושו שלו מן הקיבוץ. כך צריך היה לקרות, ואם לא היו מגרשים אותו, היה עוזב אותם מרצונו. יש דברים בלתי-נמנעים בחיי-האדם ונגזר שיתרחשו בצורה זו או אחרת. החיים בקיבוץ לא תאמו את מזגו וכל שנות שהותו שם לא חדל מלהרהר בעזיבה. קליטה של-ממש לא נקלט, תחילה נשא על מצחו את אות הגלות ואחר-כך, אחרי שהסתגל לאורח דיבורם והתנהגותם של בני הארץ, ושוב לא הזכירו לו את עברו, הוא נוכח שהתמורה שחולל סביבו לא היתה אלא ביטוי לתבוסתו, שאכן יכלו גם ילדו לצור אותו כדמותם. אבל כינתיים חלפו שנות המלחמה, והוא נקרא לצאת לאירופה כשליח התנועה אל שרידי המחנות. זהותו שוב לא הוסתרה והיהירות הצברית שדבקה בו לא-מעט הצטנפה לה אחוזת-כרשה בצל ההשמדה.

אבל כל זה לא העסיק אותו עוד ועולמו נפרץ לזרמי-אוויר חדשים שטיילטלו אותו כפי שטיילטלו את היישוב כולו בגבור המאבק לעצמאות. כרבים מאנשי ה"שומר הצעיר", דגל ברעיון המדינה הדו-לאומית, אך בניגוד להם המשיך לדגול ברעיון זה גם אחרי הכרזת המדינה ופתיחת המתקפה הערבית, וגם שנים לאחר מכן, כאשר לא נימנה עוד עם התנועה הקיבוצית. שנים הרות גורל, אשר השיבו לו את זהותו וחילצוהו מן המבוכה; שנים של התפכחות ויקיצה מתרדמת-חושים, של הסתערות על עולם מבוצר של ערכים מזויפים. אנדרה לא עמד במבחן כזה. הוא גילה את הקומוניזם בספרים והטיף לו בקרב חבריו, בני-טובים כמוהו המחפשים אתגרים להפיג את שיעמומם. ואם הוא נרדף ונעצר והוגלה והושמץ, הרי לא היה בכל זה אלא ביטוי לטיטוטו של משטר אחוז-פחדים, שיכול היה רק לחזקו באמונתו. את הקומוניזם לא גיליתי אני בספרים אסורים, את מארכס ולנין למדנו בסמינרים חופשיים ואת תורת-הסתירות שיננו כתלמידים טובים וכלל לא נתנו דעתנו על הסתירה הגדולה שבה אחוז היה עולמנו, אותו משולש-המבוכה: ציונות-סוציאליזם-אחוות עמים! וכשנתגלתה הסתירה, היכה הזעזוע גלים גועשים סביבנו ונמצאנו מותקפים ומושמצים, מנודים ומגורשים אל הרחוב. אר-אז ידעתי ערכו של הספק וטעמתי טעמה של כדידות.

כך צריך היה לקרות — חזר המשפט והיידהד בראשו. הגירוש מהקיבוץ, ההליכה עם משה סנה, הפרידה ממנו, הצעידיה בכדידות, האכזבות, האכזבות. אנדרה לא מתאכזב, כי הוא לא מחפש. הוא כבר מצא. בראשית דרכו מצא, ומאז יושב לו על קודקודו של תורן גבוה ומתווה בחלל העולם את תנועת ההמונים! כך צריך היה לקרות — חזר ואמר לעצמו מתוך חשישות ועילפון. שאם לא היה קורה, היה קורה משהו אחר. זה קורה בך ובסביבתך, איתך ובלעדיך, זה קורה ברצונך ושלא ברצונך, והוא בא אליך בסכר-פנים וחושף את מלתעותיו ואתה לחוץ בתוך ההמון הפוסע בשני טורים ארוכים, טור בא וטור הולך, ואינך רואה ראשית ולא אחרית, שני טורים של בני-אדם אילמים, פסיעותיהם אילמות ומבטיהם אילמים, והדרך צרה ומפותלת והכתפיים חוככות אלו באלו, בטור הבא ובטור ההולך, תיכוך אילם, איזהו בא ואיזהו הולך? והרוצח הענק תופס את אנדרה ומניף אותו מעליו כתרנגול סופק כנפיים, אך מששומע את מוצא פיו, זועק: המהדי בא! המהדי בא! מבקש הגאולה תר אחרי הנבואה והנבואה סרה מבני-האדם, ואתה היהודי הצמוק נושא דברך מרום כס-הנבואה בראש התורן... לא, לא אני, לא אני האיש שלו את מיחלת, לא אני! ילדה תמה ומפחדת ועיניים ידוקות לך כשני שקדים. נסח מיאוש והלכת לך ודמעוהך לא הירו את האהבה. אל אבי אני רוצה להגיע, בחוב מזא"ה, לא הרחק מבית-החולים "עין גדי", שם הוא יושב וקורא בתנ"ך, חזר בתשובה בערוב ימיו, ביקש הגאולה גם הוא; אבל הטור מתקדם כעצלתים ואני בתוכו ואין מיפלט. "בוא איתי!" מיניין הגיחה? עדיין קטנה ושכרדית ועיניה פקוחות בהפתעה, כשקד הנצרב כשרב, וחולצה דקה לעורה מתבדרת ברוח. לאן? — שואל בקול אילמים והיא אוחזת בידו ומרשכת אחריו והאנשים נסוגים לאחור והם עוברים בתוך הצפיפות, חותכים בה כסכין בבשר החי הלוח וחתוך, והבשר חוזר ונסגר מאחוריהם. קלת-רגליים ומרוצתה גוברת והוא נגרר אחריה ורוצה לומר שאינו יכול ולא יכול. שוב לא היו אנשים סביבם, אבל הוא לא מעז להפנות ראשו לאחור, בידעו שהם פתבנתים בו ותמהים על הזכות שנפלה בחלקו להיגאל מהדוחק בחברתה של הלנה ואיפה שנפלה את פארסוס

כאהבתה. כפוח רגליה היחפות והענוגות טופפות על הסלעים, מרחפות על המהמורות, והרוח מבדרת את חולצתה הדקה ופורשת לה כנפיים צחורות, והיא מעופפת לתוך ארגמן השקיעה והרי ירושלים עוטים ארשת של זיקנה יודעת-סבל. "זה כאן", אומרת פלוראנס ועיניה דומעות, והוא מתכונן בצלוב ואומר בקול-לא-קול: "זה לא אנדרה", ופלוראנס נדה בראשה בעצב: "עוף השמים זולל את ככדו", והוא רואה עורב שחור נוסק מעל ראשם והוא רואה את אימו קורסת למרגלות הצלוב ואוספת בכפות ידיה את טיפות הדם הנושרות מרגליו המסומרות. אמא, מה את עושה כאן — זועק; אולם היא לא משיבה ופניה שטופים דמעות. אמא! זועק שוב, אמא!

נהמה צרודה שילח באפלת החדר ומיד התרומם על מרפקו וראה את אימו עדיין קורסת למרגלותיו בבית-החולים, דוברת אליו בקול דק-מן-הדק ועיניה דומעות. "אתה רואה", אמר לה, "קשרו אותי למיטה, חושכים שאני משוגע!" וקאתרין הפיקה קול חרדה: "זה נורא, זה לא נכון, יש כאן טעות!" אחר-כך כאבן על פי קבר וקרן אור חוורורת הסתננה מצד המיטבח.

הוא הזיח מעליו את השמיכה וקם, אך בקומו איבד את שיווי-משקלו וצנח חזרה על הספה. ראשו הסתחרר והרגשת-קבס חדה קטעה את נשימתו. הוא נתן פניו בכפותיו ודמם זמן-מה, אחר-כך העלה אור במנורה וניסה לקום שוב. הרגשת הקבס פחתה מעט; אבל איזה כאב נוקב אחז במרפקיו וכל איבריו רטטו. אין זאת שהצטננתי — אמר לעצמו ובתוך כך נזכר בסעודת-הערב: הקוסקוס רובץ לי בקיבה; מיד פנה אל בית-השימוש ותחב אצבעותיו לגרונו, אבל חלש היה מכדי לעמוד כמאמץ וכירכיו פקו בטירוף. משנואש, פתח את כזו המים הקרים בכיור-הרחצה ושטף את פניו, הרטיב את שערו הדליל ונשאר מתכונן בכבואתו המיוסרת. צריך למות בהרגשה טובה, בלי כאבים, בלי חולשה, בלי מהומת בני-מעיים, בלי חלות. ברגע שתחליט שזהו זה, תגשים את קיומך, בדיוק כפי שאתה מחליט לשטוף את פניך, לשתות מים, או לעמוד מול המראה ולחרוץ לשון לבכואתך העלוכה, בלי הודעה מוקדמת, בלי אזעקה, בלי בקשת עזרה, תגשים את קיומך בניתוקך.

בשובו לחדר רווח לו והוא התהלך אנה ואנה, שוקל בדעתו אם יתישב בכורסא וישלים את הקריאה או יחזור הביתה. לבסוף נעל את נעליו, עטה את שיכמיתו ונתן ראשו בכובע-המצחייה. בככותו את האור, ניגלה אנדרה לפניו, קורס בשיכול-רגליים ובוהה ניכחו בעיניים מזוגגות. הוא פסע אל הדלת וכשמשך בכריח, שמע רחש מאחוריו. איזה ניצוץ ניצת בחשיכה, יציב וזוהר בזוהר זרחני כעין של חתול. אנדרה נהפך חתול — אמר לעצמו.

גשם דק ירד חרישית והאוויר היה זך וצלול. בתוך האפלה הרטובה הבהיקה ה"דה-שבו" בצבעה הצהוב העז. בהגיעו אליה, הופתע למצוא את הדלתות בלתי-נעולות. משנוכר שלא נעל אותן, עמד והשיט עיניו סביבו. אכן כך צריך היה לקרות. הוא הטיל את עצמו בפנים והתניע. באותה עת לחץ על כפתור המקלט וצלילי-מוסיקה רכים חדרו לתוך המולת המנוע שקרע את הדממה כרעם. הדליק את האורות וסובב את ההגה סיבוב מלא שהחזיר את פני המכונית לאחור כהינף אחד. גשר שראנטון נמתח על-פני השמים האטומים כקשת פנינים צוננות ומשמימות. הדרך הלכה ואצה לקראתו אפופת ניצוצות רוחשים. צלילי המוסיקה התרחקו אט-אט וקולו של גבר חדר לחלל המכונית: "עדיין לא בוקר וכבר לא לילה, ואתם המשכימים קום או הנוסעים בדרכים ודאי מתאוים לשוב אל המיטה החמה, בדיוק כמוני שיושב כאולפן העגום והדומם. הבה ואשוחח איתכם מעט, כי די עצוב כאן." עמוס הקשיב לקול הרך של הקריין ודומה היה עליו שרואה פנים מגיחים ונעלמים כצידי הדרך.

פרק מרומאן, המופיע בימים אלה בהוצאת "כתר"